

POSUDOK

na habilitačnú prácu Mgr. Petra Kyslana, PhD.

Kant a Herder: Dve paradigmy kultúry

Už dlhší čas mám možnosť sledovať vedecko-výskumnú činnosť habilitanta a viem, že sa dlhodobo profiluje v dejinách filozofie a systematickej filozofie (a to nielen na „pôde“ nemeckého osvietenstva). Jeho záujem o filozofiu kultúry je obdivuhodný a prínosný, ak uvážime, ako málo pozornosti sa venuje skúmaniu kultúry (resp. filozofii kultúry) do 20. storočia. Považujem za dôležité, ak sa vo vedecko-výskumnej činnosti akéhokoľvek autora nachádza kontinuita jeho profesijných záujmov. Práve ona, sa podľa môjho názoru, stáva predpokladom pre kvalitnú vedecko-výskumnú a pedagogickú činnosť.

Predkladaná habilitačná práca Mgr. Petra Kyslana, PhD. *Kant a Herder: Dve paradigmy kultúry* má rozsah 151 strán. Obsahuje úvod, tri kapitoly, záver a zoznam bibliografických odkazov. Tematicky sa nachádza v oblasti dejín filozofie a systematickej filozofie. Habilitant reinterpretuje a aktualizuje filozofické odkazy dvoch významných osobností osvietenskej filozofie – Kanta a Herdera v diachrónnom a synchrónnom kontexte so zameraním na ich paradigmy kultúry: Kantove apriórne a univerzalistické chápanie kultúry a Herderov pluralistický variant kultúry.

Téma kladie vysoké nároky na habilitanta. Pre podrobnú explikáciu problémov bolo potrebné zorientovať v pretraktovanom období (spoločensko-historickom, filozofickom, vedeckom a i. kontexte 18. storočia); v „duchu“ doby, ktorý bol jednému z nich viac naklonený ako k druhému; v živote a tvorbe obidvoch autorov; v ich vzájomných vzťahoch (ktoré v mnohom ovplyvňovali ich reakcie/názory na seba/svoju filozofiu navzájom). Habilitant prejavil snahu „nezaujať čítať“ Herdera, čomu je dnešná doba naklonená, rehabilituje filozofiu Herdera a tak reaguje na zvýšený záujem po herderovských témach v súčasnom diskurze. Rovnako veľkú pozornosť bolo potrebné venovať Kantovi, prehodnoteniu jeho názorov a konzekvencií plynúcich z jeho filozofie (ako aj teórie kultúry) pre súčasnosť a v neposlednom rade sa autor musel vysporiadať s primárnymi a sekundárnymi zdrojmi, prehodnotiť a reflektovať Kantových a Herderových „obhajcov“ a oponentov (tak minulých ako aj súčasných). Autor si uvedomuje, že skúmaním dvoch paradigiem kultúry (Kantovej a Herderovej) sa dostáva na „pôdu“ filozofie kultúry, ktorá sa ako smer sformovala začiatkom 20. storočia a ako filozofická disciplína v 30. rokoch 20. storočia a ani jeden z nich (Kant, Herder) nevytvorili ucelenú teóriu kultúry (v podobe systematickej teórie). Tento autorov počin (v určitom zmysle) pripomína počin A.F. Loseva, ktorý rekapituloval chápanie kultúry v dejinách filozofie (od antiky po 20. storočie vo svojom diele: *Kultúra v zrkadle dejín filozofie*). Vytvoriť predstavu o Kantovom a Herderovom chápaní kultúry si vyžadovalo veľké zručnosti a schopnosť systematického premýšľania. V prípade autora habilitačnej práce sú tieto schopnosti nespochybniteľné.

Téma kladie mimoriadne nároky na habilitanta aj pre podrobnú explikáciu problémových rovín, ktorých je naozaj veľa (v tom zmysle, že ide o dve paradigmy kultúry a teda o súbor takých kultúrnych oblastí ako dejiny, náboženstvo, jazyk, filozofia, spoločnosť, človek, veda, umenie a i.) a tiež aspektov (antropologický, metafyzický, teologický, noetický, axiologický a i.) a rovín skúmania (osobnostná, profesijná). Obidvaja autori sa (sami o sebe) prezentujú

širokým diapazónom tém ako aj množstvom ich rôznych referencií a interpretácií, ktoré vytvárajú obraz o Kantovi a o Herderovi v období kedy žili a pôsobili až do súčasnosti. Toto všetko viedlo autora k reinterpretáciám, aktualizáciám a kontextualizáciám vybraných myšlienok a názorov týchto dvoch autorov, ako aj k opätovnej rekonštrukcii dialógu medzi nimi. Oceňujem snahu autora o vzkriesenie Herdera a hľadanie jeho významu v dejinách filozofie bez ohľadu na kantovské (novokantovské) a hegelovské hodnotenie a iné, aj keď si sám autor uvedomuje, že rekonštrukcia Herderovej filozofie (filozofie kultúry) je nesmierne náročný počin (a to nielen z toho dôvodu, že máme pred sebou kazateľa, filozofa, básnika, estetika), ale hlavne človeka, ktorý anticipoval vývoj vedy, spoločnosti atď. do budúcnosti a podľa viacerých zdrojov (aj môjho vlastného názoru) bol jeho tvorivý vklad nedocenený. Tu treba spomenúť, že autor deklaruje (s. 16), že sa o neho bude zaujímať hlavne ako o mysliteľa, ktorého „myšlienky stáli pri zakladaní antropológie a vied o kultúre“ a preto mu nemožno následne vyčítať to, čo nebolo v centre jeho pozornosti. Rovnako veľkú pozornosť venuje aj skúmaniu Kanta – notoricky pertraktovaného filozofa, ktorý je zdrojom inšpirácií a reinterpretácií v rôznych oblastiach filozofického skúmania, tak v minulosti, ako aj v súčasnosti s tým, že sa orientuje na jeho teóriu kultúry.

V práci autor využíva texty slovenskej, českej, anglickej a nemeckej jazykovej proveniencie. Pracuje nielen s „veľkými“ dielami vybraných autorov (primárnymi zdrojmi) (*Idey k filozofii dejín ľudstva*, *Najstarší doklad ľudského pokolenia*, *Rozprava o pôvode jazyka*, *Kritika čistého rozumu*, *Základy metafyziky mravov*, *Prednášky z pedagogiky*), ale aj s menej známymi dielami (malé spisy, fragmenty, poznámky). Okrem bohatej primárnej literatúry používa bohaté sekundárne zdroje (spolu sme ich narátali 211) z toho 3 jeho vlastné zdroje (1 monografia, 2 články).

Hlavný cieľ a čiastkové ciele práce sú jasne sformulované jednak v úvode práce ako aj (čiastkové) v jednotlivých kapitolách. Jednotlivé kapitoly sú navzájom prepojené. Každá predchádzajúca „pripravuje pôdu“ pre nasledujúcu. Autor priebežne, ale aj na konci každej kapitoly, sumarizuje svoje kroky, zistenia a robí čiastkové závery a zhrnutia. Navyše, upozorňuje čitateľa aj na problémové miesta.

Metodológia práce je prepracovaná do detailov. Komparácia dvoch paradigiem sa pre autora stáva platformou, na ktorej sa rozvíja jeho analýza, rekonštrukcia, reinterpretácia, kontextualizácia a následná implementácia a aktualizácia jeho záverov do vedecko metodologickej a teoretickopolitickej oblasti. Smeruje od „dejín filozofie k systematickému spracovaniu“ vybranej témy, od „metafyziky k antropológii“ (s. 11).

Práca je rozdelená do troch kapitol. V prvej kapitole *Spory Kanta a Herdera* vychádza autor z dejinno-filozofickej analýzy tvorby Kanta a Herdera. V rámci nej vyčleňuje tri problémové roviny: osobnostnú, profesijnú a náboženskú, pričom tej tretej sa nemieni venovať (ako sám píše). Osobne by som ju tam nedávala, lebo následne by som očakávala výpočet ďalších, ktorým sa nemieni venovať. V tejto kapitole sa ďalej zameriava na charakteristiku filozofických odkazov vybraných autorov (Kant, Herder), pričom považujeme za dôležité, že nezabudol okomentovať ani Herderov spôsob písania, ktorý, ako je všeobecne známe, bol „trňom v oku“ Kanta, rovnako ako aj niektoré výhrady a prístupy, ktoré sú tiež o Kantovi známe vo vzťahu k Herderovi. Za kľúčové v tejto kapitole považujeme tri spory, ktoré autor vydelil a ktorým sa podrobne venoval: 1. metodologický a teologický, 2. idey a recenzie a 3. metakritika.

V druhej kapitole *Metafyzika, jazyk, výchova a dejiny* rozoberá štyri témy, ktoré tvoria základ Kantovej a Herderovej paradigmy kultúry a ktoré podrobne rekonštruje, čím vytvára predpoklady pre svoje systematicko-filozofické závery/úvahy a interkontextuálne aktualizácie a konzekvencie v tretej kapitole. V úvode upozorňuje na úskalía, ktoré vznikajú v súvislosti s rekonštrukciou ich koncepcií kultúry (5), zároveň vymenováva a následne skúma päť spoločných oblastí ich filozofovania o kultúre (s. 57). Jeho línia myslenia sa ubera od metafyziky cez noetiku, teológiu, etiku, dejiny, výchovu k antropológii. Témy poznanie, jazyk, výchova a dejiny spája s témami Boh, pokrok, štát, národ a politika. V tejto kapitole ide o úsilie autora analyticky preskúmať vybrané problémy a vytvoriť platformu pre tretiu kapitolu. Veľmi zaujímavou časťou (okrem iného) je, podľa môjho názoru, časť zameraná na Kantovu a Herderovu Bildung teóriu (v súčasnosti aktuálne úvahy o postavení a funkciách humanitného vzdelávania, akademickej slobode a i.), ako aj prepojenie Herderovej teórie jazyka so vzdelávaním, dejinami, národom a s národno-oslobodzovacím procesom (odkaz na Kollára, Šafárika a i.), na to nadväzujúca kritika kultúry a následné prepojenie (ako konštatuje autor s. 83) „*normatívneho chápania ľudstva (Kant) s predstavou integrálneho jedinca (Herder)*“. Druhá kapitola obsahuje aj rozbor ďalších problémov: vzťah kultúry a pokroku, pokrok v dejinách, myšlienka svetoobčianstva. V tejto kapitole vidíme snahu habilitanta systematizovať obsahovú náplň Kantových a Herderových úvah a „*tak pripraviť základné rámce pre jeho aktualizácie zhodnotenie v nasledujúcej kapitole*“ (s. 100).

Tretia kapitola *Kant a Herder*, podľa konštatovania samotného autora, má byť nespochybniteľným svedectvom o autorovom vklade. Nie je to iba pusté konštatovanie, obsahová výstavba tejto kapitoly, zistenia a závery, ktoré habilitant robí, nás o tom presvedčajú. Jeho čiastkové závery týkajúce sa vkladu Kantovej optiky do skúmania človeka s „Č“ a kultúry s „K“ pre nasledujúce úvahy v súčasnosti sú nespochybniteľné (vo vzťahu k Bergsonovi, Schelerovi, Cassirerovi, Huizingovi a iným) sú, a s tým súhlasím, niekedy radikálne, ideologické a podobne, ako habilitant píše (s. 108) „*sú svedkami túžby po ontologickej istote v roztrieštenej kultúre modernej doby*“, ktorá je stále aktuálna. Habilitant skúma a podrobne tvorivej kritike aj Herderov vklad do chápania kultúry cez prizmu Herderovej filozofie kultúry – „*Geist filozofie*“ a „*antiosvietenskej náklonnosti*“, čím sa Herder stáva predchodcom moderného kultúrneho relativizmu. Táto kapitola, podobne ako aj ostatné dve, sú konfrontáciou názorov, hodnotení, kritiky alebo podpory obidvoch autorov (Kanta a Herdera) zo strany mnohých (aj súčasných autorov), na ktorých sa autor odvoláva, pričom každý partikulárny problém hodnotí aj sám, keď konštatuje, že „*Herder ponúka do diskurzu (o kultúre) empiricko-etnografické premenné a Kant racionálno-psychologické univerzálne*“ (s. 114). Habilitant nielen komentuje, ale aj podrobne rozoberá „*cesty*“ Kanta a Herdera k univerzalizmu – na jednej strane hľadanie racionálnych a apriórnych základov (Kant), na druhej strane hľadanie univerzalizmu v konkrétnych kultúrnych prejavoch (Herder). V tejto kapitole sa opätovne (ako viackrát vo svojich článkoch) vracia ku vzťahu kultúry a civilizácie, kozmopolitizmu a multikulturalizmu a i. a v rámci jednotlivých paragrafov (Antropológia a kultúrne štúdiá, Kultur a Civilization) sa autor vyjadruje aj k ďalším čiastkovým problémom ako: problém ľudskej dôstojnosti, gender problematika, vzťah príroda-kultúra a iné, ktoré rozoberá do tej „*hlbky*“, ktorú aktuálne považuje za dôležitú, pre svoje kontextuálne myslenie (s odkazom na veľmi rôznorodé a „*bohaté*“ tak slovenské, české ako aj iné intelektuálne zdroje).

Po formálnej, jazykovej a štylistickej stránke je predložená práca na dobrej úrovni.

Otázka

Nakoľko je Kantov spis *Spor fakúlt* aktuálny dnes u nás? Aká je, podľa Vás, úloha a význam filozofickej fakulty (humanitného vzdelávania) v rámci univerzity?

Záver

Stotožňujem sa s autorovým vlastným hodnotením prínosu jeho práce (v závere) a konštatujem, že porovnanie dvoch paradigiem kultúry (Kantovej a Herderovej) je zaujímavý, podnetný a prínosný počin hlavne (no nielen) v nadväznosti na interpretačné posuny a súčasnú kontextualizáciu, ktoré v práci habilitant zrealizoval. Habilitant sa prezentoval ako odborník a znalec vybranej problematiky, prezentoval svoje interpretačné, analytické, heuristické a iné schopnosti a zručnosti, prehľad v primárnej a sekundárnej literatúre rôznej proveniencie a iné. S prehľadom, nadhľadom a s veľkou profesionalitou pracuje so zdrojmi (primárnymi a sekundárnymi), zodpovedne a bez predsudkov robí komparácie a závery, na niektorých miestach veľmi sebakriticky píše o „ohraničeniach“ „z dôvodu šírky problému a interpretačných limitov“, s ktorými sa stretol. Tiež ma potešilo, že vidí možnosť pokračovať vo svojom skúmaní v tých témach, ktoré naznačil (s. 134) a verím, že aj v ďalších, ktoré prinesie jeho vedecko-výskumné úsilie na pôde filozofie kultúry. Predkladanú prácu odporúčam publikovať, pretože ju považujem za veľký vklad do filozofie kultúry.

Habilitačnú prácu *Kant a Herder: Dve paradigmy kultúry* habilitanta Mgr. Petra Kyslana, PhD. odporúčam prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe odporúčam habilitantovi udeliť akademický titul docent v odbore habilitačného konania systematická filozofia.

Dátum: 23. 6. 2021

Doc. Mgr. Viera Jakubovská, PhD.